

Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

Aan: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Turfmarkt 147, 2511 DP, Den Haag
Postbus 93122, 2509 AC, Den Haag
T.a.v. de heer Vital Moors
(per e-mail verzonden aan vital.moors@minbzk.nl)

Datum: Maandag 27 november 2017
Uw kenmerk: Bericht en oproep d.d. 3 november 2017
Ons kenmerk: Bestuurlijke zaken, overheidsbeleid
Behandeld door: Piet van Assendorp (voorzitter) en Cees Groenendaal (secretaris a.i.)
Betreft: Reactie '10-puntenbrief' op Uw bericht/oproep d.d. 3 november 2017

Geachte mijnheer Moors, beste Vital,

Op vrijdag 3 november jl. heeft U op de Facebooksite van onze Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland een oproep gedaan met daarbij een aantal vragen 'aan de woonwagenbewoners zelf' namens het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties waarbij U aangaf dat het ministerie momenteel in samenwerking met een aantal betrokken partijen werkt aan een nieuw beleid ten aanzien van de woonwagenbevolking, c.q. de huisvesting van deze bevolkingsgroep met het oogmerk te willen gaan voldoen aan 'het mensenrechtelijk kader'.

Onze Vereniging met thans ruim 12.800 leden is verheugd dat U ons betreft bij de ontwikkeling van dit nieuw beleid voor de woonwagenbevolking. Uw negen vragen hebben we één voor één voorgelegd aan onze leden; hierna geven we antwoord op al deze negen vragen waarbij we naar beste weten en kunnen de recente verzamelde reacties van onze leden (èn hetgeen al langer leeft onder onze leden) hebben laten doorklinken in deze 10-puntenbrief.

Op diezelfde vrijdag, mijnheer Moors, hebben we U mogen verwelkomen als lid van onze Verenigingssite, nogmaals: zeer hartelijk welkom! En we zeggen U in alle openheid: de eerdere reactie van oud-minister Plassterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op het rapport van de nationale Ombudsman heeft ons verontrust, maar ... Uw bericht was van een andere toon en invalshoek en heeft hoop gegeven aan de Nederlandse woonwagenbewoners voor erkenning van onze cultuur en eerlijk en humaan beleid ten aanzien van het enorme tekort aan woonwagenstandplaatsen, maar ... hier schuilt ook een latent gevaar: de woonwagenbewoners kunnen geen strapatsen van de overheid meer verdragen, ook bij ons taaie mensen is de rek er een keer uit. Maar we gaan ervoor, we zullen in positieve zin graag meewerken aan dit nieuw te vormen beleid, onze wensen en inbreng zullen realistisch en redelijk zijn.

U heeft gemerkt dat wij zoveel mogelijk informatie delen met onze leden, U kunt dagelijks de berichten en reacties meelesen. De reacties van onze leden zijn vaak ongezoeten en soms zelfs gepeperd, dit censureren we niet, we voorzien hiermee in

een uitlaatklep, men kan even die frustratie kwijt van de langdurige miskenning en minachting, van die betonblokken op het vak waar je moeder stond, vanwege die afwijzing door de verzekering omdat je op een woonwagenkamp woont, of omdat er geen levering van een bed mogelijk is vanwege je adres.

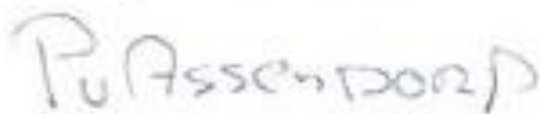
Zoals gezegd: een 10-puntenbrief, met de beantwoording van Uw negen vragen en een door ons toegevoegd punt 10 'Spaken tussen het wiel': onder dit laatste punt geven we nog een aantal 'losse' zaken aan die wij van belang achten maar die niet of onvoldoende tot uitdrukking kwamen bij de vragen.

De tijd tussen de gestelde vragen en het opstellen van deze 10-puntenbrief is beperkt geweest, we meenden echter enige haast te betrachten omdat het proces 'vorming tot nieuw beleid' al reeds blijkt ingezet.

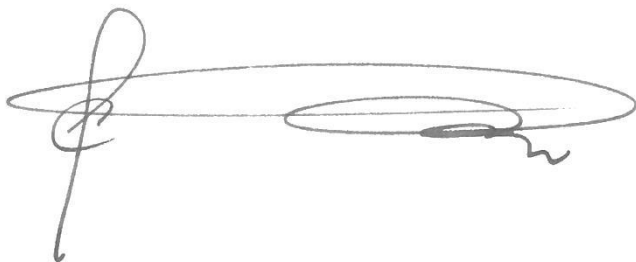
We behouden graag de mogelijkheid deze brief aan te vullen met punten die we over het hoofd hebben gezien, of met aanvullingen/bijstellingen aan de hand van de reacties van kant van het ministerie, betrokkenen partijen of door de woonwagenbewoners. Uiteraard zijn wij bereid indien over bepaalde punten onduidelijk bestaat of vragen zijn, deze nader toe te lichten of te beantwoorden.

Hoogachtend en met vriendelijke groet,

Piet van Assendorp
Voorzitter Vereniging Woonwagencultuur in Nederland

Cees Groenendaal,
Secretaris a.i. Vereniging Woonwagencultuur in Nederland

Woonwagencultuur
staat op de Nationale Inventaris
Immaterieel Cultureel Erfgoed Nederland

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

1. Wat vindt u ideaal: meerdere woonwagenvakken met een beperkt aantal standplaatsen of een groter woonwagenvak in de gemeente?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- Vele eerste reacties van onze leden waren: 'maakt niet uit, als dat uitsterfbeleid, die betonblokken maar van de baan is'. Vervolgens lijkt het erop dat er wat voorkeur bestaat voor grotere woonwagenvakken.
- Vaak wordt door onze leden de wens geuit om met de familie bij elkaar te staan op één kamp, deze wens wordt ingegeven door het bijzondere cultuur-aspect: 'wonen en leven in 'stamverband', men kan zo dagelijks contact houden met familieleden, maar ook op de kinderen passen én voor de ouderen zorgen als daar noodzaak voor is. Hierbij wordt opgemerkt dat woonwagenvakbewoners niet of nauwelijks gebruik maken van 'kinderopvang' of het 'verzorgingstehuis'.
- In z'n algemeenheid kan gesteld worden dat woonwagenvakbewoners graag met de familie bij elkaar woont, echter de éne familie is groter dan de ander, en bij de één is die behoefte groter dan bij de ander, bovendien kan het natuurlijk voorkomen dat iemand juist niet bij zijn familie wil staan door bijvoorbeeld onenigheid (want ja, deze menselijkheid is ook woonwagenvakbewoners niet vreemd, hoewel waarschijnlijk het in mindere mate voorkomt omdat ondanks ogenschijnlijke heftigheid men snel zegt: 'zand erover'.
- De keuze voor kleinere of grotere woonwagenvakken zal mede bepaald worden door de huidige situatie binnen gemeenten: de uitbreidingsmogelijkheden van bestaande locaties en de mogelijkheden voor nieuw aan te wijzen locaties. Voorts zal de vraag naar standplaatsen binnen een gemeenten eens een keer goed geïnventariseerd moeten worden.
- Met betrekking tot inventarisatie naar de behoefte van standplaatsen en wachtlijsten bestaat er grote onduidelijkheid; gemeente en corporaties wijzen naar elkaar, slechts zelden is hieromtrent adequaat beleid en duidelijkheid waarneembaar. Deze onduidelijkheid wordt zelfs schimmig indien externe bureaus zich hier ook tegenaan bemoeien. (Hier ook het advies: houd de regie in huis, besteed dit niet uit, zie ook onder vraag 4.) Kortom: de woonwagenvakbewoners hebben de indruk dat men van het kastje naar de muur wordt gestuurd, zodat men ontmoedigd raakt, zodat gemeenten en corporaties verlost raken van die lastige vragen van die lastige mensen, mogelijk ingegeven door het feit dat zij deze zaken simpelweg niet op orde hebben.

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

2. Moeten er wel of geen trekkersstandplaatsen komen en hoe kunnen die ingericht worden?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- Met deze vraag is de woonwagenbevolking blij verrast, als antwoord op deze vraag klinkt een volmondig 'ja!' Tegelijkertijd ook hier weer het nodige wantrouwen over dat deze worst die wordt voorgehouden een fopspeen zal blijken te zijn.
- De woonwagenbewoners behoeven om de kost te verdienen niet meer zoals oudtijds te reizen, maar het zit hen wel 'in 't bloed', de mogelijkheid om toch weer eens te kunnen trekken wordt toegejuicht, een stukje oude cultuur komt dan weer tot leven!
- Woonwagenbewoners trekken - gelijk 'burgers' - er graag op uit, met name uiteraard in de vakantieperioden, immers ook woonwagen-kinderen moeten naar school. Helaas worden woonwagenbewoners op de 'burger-campings' vaak geweerd waarbij allerhande argumenten worden gehanteerd: 'we zitten vol' of te veel of te weinig assen onder de wagen/caravan. (Hier speelt het juk van een beroerd imago zeker een rol, zie ook onder vraag 5.)
- Met betrekking tot de inrichting van 'trekkersstandplaatsen' kan men denken aan de noodzakelijke voorzieningen zoals die ook op campings gebruikelijk zijn.
- Het is denkbaar dat op de woonwagenkampen zelf wordt voorzien in een aantal trekkersstandplaatsen.
- Men dient wel bedacht te zijn op correct gebruik en handhaving, immers er is een groot tekort aan standplaatsen en het 'oneigenlijk' innemen van zo'n beschikbare 'trekkersplek' is dan wel heel aantrekkelijk. Bovendien dient men er voor te waken dat het gebruik van 'trekkersplaatsen' niet een bron van irritatie en conflict wordt onder de woonwagenmensen zelf of tussen families.

- Zo'n trekkersstandplaats zou ook kunnen voorzien ten behoeve van 'mantelzorg', bijvoorbeeld als één van je ouders zorg behoeft; de gedachte gaat hier dan uit naar de mogelijkheid voor burgers die hiertoe een huisje in hun tuin mogen plaatsen.
- Behalve het eerder genoemde aandachtspunt dat de woonwagenbewoners zelf oneigenlijk gebruik zouden kunnen maken van zo'n trekkersstandplaats is het zeker niet ondenkbeeldig om hier ook andere 'gegadigden' dit zouden kunnen doen: buitenlandse travellers, buitenlandse seizoenarbeiders en uiteraard burgers.

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

3. Hoe kan handhaving en openbare orde het best verzekerd worden op een woonwagenstandplaats?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- Over het algemeen is de reactie: gelijk aan de 'normale burgerij'. Opgemerkt wordt dat woonwagenbewoners ook gewone normale mensen zijn, die ook naar school en naar hun werk gaan, ook belasting, huur enz. betalen. Op woonwagenkampen wonen gewone gezinnen met kinderen, helaas speelt hier het imago, het stigma en het vooroordeel weer een rol en ziet men te vaak een overdreven overmacht aan politie en geweld. Behalve dat dit excessieve optreden (vaak met geweld en/of vernielingen) de verstandhouding tussen de woonwagenbevolking en de overheid niet goed doet is het voor de kleine kinderen vaak een traumatische ervaring. Vergelijk dit soort optreden maar eens met die in normale burger-wijken.
- Toen laatst op het nieuws men kon zien hoe een politievoertuig een woonwagen had geramd om het gezin 'wakker te schudden' om vader mee te nemen naar het bureau, werd hieraan geen aandacht besteed; dergelijk intimiderend optreden is bij 'burgers' ondenkbaar, het land is dan in rep en roer: koppen in de krant, interne onderzoeken, Kamervragen enz.

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

4. Hoe denkt u over bedrijven die het beheer van standplaatsen doen?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

• We gaan er van uit dat met deze vraag bedoeld wordt: het technische en eventueel het administratief beheer van standplaatsen incl. eventueel het onderhoud van de huurwoonwag, dus feitelijk het klantcontact ná huurovereenkomst. Gemeenten en corporaties huren (vaak ook dezelfde) bureaus in voor zaken met woonwagbewoners die betrekking hebben op plannen of ontwikkelingen aangaande woonwagkampen; deze inhuurde bureaus - die door gemeenten en corporaties verdacht worden van deskundigheid op het gebied van de cultuur en de communicatie van de woonwagbewoners - bieden hun opdrachtgevers 'ontzorging', de kennis wordt ingehuurd en de last wordt uit handen genomen, in corporatieland is dit fenomeen thans modern, hele grote tot kleine projecten worden 'geoutsourcet'. Voor kleinere gemeenten en corporaties van zeer geringe omvang is dit wellicht te billijken, maar hiermee ontstaat wel afstand tussen de verhuurder en huurder! De corporatie bouwt nauwelijks een relatie op met haar huurders, moet van die ingehuurde specialisten maar horen hoe lastig het allemaal is met dat lastige volk. Ondertussen bouwen die zelfbenoemde deskundige bureaus wel expertise op en worden alsmaar duurder. Onze Vereniging bereiken berichten dat het vertrouwen in enkele grote, landelijk opererende, bedrijven tanende is.

• De directeurs van deze zelfbenoemde deskundige freelance-bureaus en intermediairs worden door de woonwagbewoners zeer vaak herkend als voormalige ambtenaren die 'woonwagzaken' als taak hadden, maar bijvoorbeeld de 'werkdruk' niet meer aankonden en maar voor zichzelf zijn begonnen.

• Zorg dat gemeenten en corporaties de knowhow in (eigen)huis houden, behandel de woonwagbewoners gelijk de huurders van 'normale' woningen, bespaar op kosten en tijd door zelf de taken uit te voeren waarvoor U bent opgericht. U zult bemerken dat Uw eigen mensen met plezier op het kamp zullen werken. Uiteraard is er begrip dat corporaties bepaalde (installatie)werken overlaten aan erkende installateurs.

• Geconstateerd moet worden dat thans - over het algemeen - de prestaties van het technisch onderhoud van standplaatsen, bergingen en huurwoonwagens ver onder de maat is, hier is werkelijk een wereld van verschil te constateren met de 'normale' huurwoningen. Mogelijk dat hier ook het opgelegde negatieve imago van de woonwagbewoners ook een rol speelt: moet ik daarheen? Nou, even snel dan en halfbakken, klaar ...

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

5. Hoe kan het imago van woonwagengewoners verbeterd worden?

Sleurwoning

Ooit waren woonwagengewoners zigeuners die in hun pipowagens rondreisden. Wanneer kregen ze een vaste plek en werden de woonwagens bungalows?

106 **Quest** 11/2017

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- In de reactie van ons lid, mevrouw Annie Damen, krijgt onze Vereniging een veer als het gaat om het verbeteren van het imago van woonwagengewoners: “De plaatsing op de lijst van immaterieel erfgoed, het woonwagenfestival, de lesbrieven voor scholen en gemeenten en de positieve aandacht voor de cultuur”, en zij vervolgt: “Wat jezelf zou kunnen doen: hou het niet alleen netjes binnen de wagen, maar ook rond de wagen, het oog wil ook wat!”
- Na de erkenning van de Nederlandse Woonwagencultuur en de plaatsing op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland in 2014 (zie ook vraag 7) heeft onze Vereniging het initiatief genomen om jaarlijks een Woonwagenfestival te organiseren (als onderdeel van het cultureel-zorgplan). In 2015 en 2016 zijn de festivals gehouden in de gemeente Zeewolde, zeer succesvol ondanks de wind en regen. Echter toch weerstand van de eigenaar van een belende camping: het geluid was te luid hoewel metingen aangaven dat het binnen de gesteld normen bleef. Al met al voldoende aanleiding voor de gemeente Zeewolde om aan te geven dat voor 2017 geen vergunning zou worden afgegeven. Onze Vereniging heeft toen in samenwerking met onze vrienden van ‘Woonwagen Festivals Nederland’ intensief naar een andere locatie gezocht in Nederland: overal nul op het rekest, overal afgewezen. Uiteindelijk vonden we een campingeigenaar in Lathum bereid en konden we op onze sites aangeven dat het festival toch doorging! Helaas gooide de gemeente hier ook weer roet in het eten: geen vergunning! Gelukkig hebben we ter compensatie nog wel een locatie bereid gevonden om een ééndaags ‘WoonwagenCultuurDag’ te organiseren: wederom een groot succes, iedereen zeer tevreden! Woonwagengewoners kijken uit naar zo’n festival, maar het is tevens de bedoeling om burgers uit te nodigen om kennis te maken met de Nederlandse woonwagengewoners, met onze cultuur, onze muziek, onze ambachten enz. Onbekend maakt onbemind, dat begrijpen we, het imago is onterecht beroerd, het is dan ook zeer teleurstellend dat ons initiatief zo wordt gedwarsboomd.
- Vele leden geven aan dat het negatieve imago van de woonwagengewoners beslist niet juist is, en dat men de bal terugkaatst is begrijpelijk: heeft het beleid van de overheid door de jaren heen niet juist telkens de woonwagengewoners in een maatschappelijk en economisch slechte positie gebracht? En dan die op sensatie beluste media die maar wat graag hun nieuws extra pikant maakt met hun ‘zigeunersaus’ en ‘kamperfoelie’.
- Het verbeteren van het slechte imago zal een langzaam proces zijn, uiteraard werkt de woonwagenbevolking hier graag aan mee, maar zonder erkenning van de overheid en een gedragsverandering van de media wordt het een zware dobber.

- In ons digitaal archief beschikken we over vele honderden krantenartikelen aangaande 'woonwagenbewoners en zigeuners'; hieruit blijkt dat van oudsher ook de pers de pest had aan ons soort volk. Een greep uit de oude kranten:

Zigeuners.

Een bende van pl. m. 130 Zigeuners, mannen, vrouwen en kinderen, kwam gisteravond laat in Bussum aan en kampeerde aan de grens van 's Graveland. Men zegt dat nog 70 makomers te verwachten zijn. Dat dit volk nu, met het oog op het a.s. concours voor harmonie- en fanfarecorpsen, dubbel onwelkom is, kan men begrijpen.

1904-08-11 De Telegraaf

— In den nacht van Woensdag op Donderdag werden bij den landbouwer J. van Oost-rum te Binnendijk een zestal kippen gestolen. Men vermoedt in de bevolking van een tijdelijk in de buurt gestationeerden woonwagen, de daders te moeten zoeken.

1919-06-14 De Gooi- & Eemlander

DE RATTENPLAAG.

5. Voorstel van B. en W. om hun een credit te verleenen van f 300 ter bestrijding van de rattenplaag.

De directeur van publieke werken stelt voor om, voor de verdelging van ratten, een uitgebreide proef te nemen met het daarvoor bestemde serum, waarmede een uitgaaf van f 300 gemoeid is.

De commissie van openbare werken kan zich hiermede vereenigen.

De heer Goubitz (Com.) meent, dat het niet opgaat, dat de directeur in zijn rapport schrijft dat, met het oog op de premie, de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat in het woonwagenkamp ratten zouden worden gekweekt.

De heer Bierman (V.B.) wenscht aanhouding tot 1926.

De heer Goubitz (Com.): „Gelukkige ratten.”

(Algemeene hilariteit).

Wethouder Bakker (V.B.) ziet niet in, dat het de bedoeling van den directeur van publieke werken is, een smet te werpen op de bewoners van het woonwagenkamp. Men vergeet niet, dat daar het broeinest is van de ratten.

Zonder hoofdelijke stemming wordt conform het voorstel van B. en W. besloten, aan den heer Bierman wordt aanteekening verleend, dat hij er tegen is.

1925-11-25 De Gooi- en Eemlander

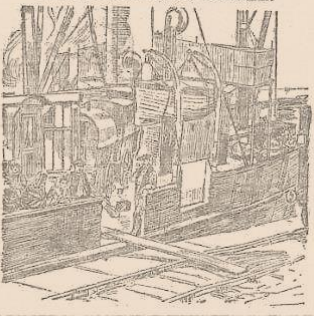
— In verband met de bij de firma v. B. aan de Huygensstraat gepleegde diefstal van looden pijpen, werden door de politie aangehouden G. en K. K., woonwagenbewoners, tijdelijk verblijvende in het woonwagenkamp alhier. Zij werden na verhoor weder op vrije voeten gesteld.

1925-04-23 De Gooi- en Eemlander

— Door eene B., bewoonster van een woonwagen, is bij de politie een klacht ingediend, daar zij, volgens haar zeggen, zou zijn mishandeld door drie veldwachters op den Utrechtschenweg. Zij is op last van hooger autoriteit met haar wagen op Langgewenscht alhier neergezet.

1905-10-07 Hilversumsche Courant

EEN HOERLIJK GEVAL.

Zigeuners ziet men overal liever gaan dan komen en zoo kwam het, dat een troep van dit lastige dievige volkje, toen ze van Dover uit naar Frankrijk over wilden steken, door de bevoegde macht te Calais geen vergunning tot landen kregen.

De kapitein van het stoomschip, dat hen had overgebracht, moest ze dus wel weer mee terugnemen.

Maar in Engeland weigerde de leider der bende, een Turk, de retourpassage te betalen, wyl de terugtocht allermint op zijn verlangen was geschied.

De reeders van 't schip willen nu het hebben en houden der Zigeuners aan boord houden tot de som betaald is en zoo leeft de bende thans aan boord van 't schip.

Behalve een aantal wagens hebben de Zigeuners een groot aantal beren bij zich, welke dieren eveneens aan boord verblijf houden.

1903-12-04 Rotterdamsch nieuwsblad

EEMNES.

Bij den kastelein G. van D., werden een paar nieuwe klompen ontvreemd, waarschijnlijk door kinderen uit een woonwagen, die in den omtrek stond.

1908-02-13 Hilversumsche Courant

— Weder heeft hier een diefstal plaats gehad. Bij de erven H. Pen zijn twee paardentuigen ontvreemd. Men houdt de bewoners van voorbijtrekkende woonwagens voor de daders. De politie stelt een onderzoek in.

1915-08-28 Hilversumsche Courant

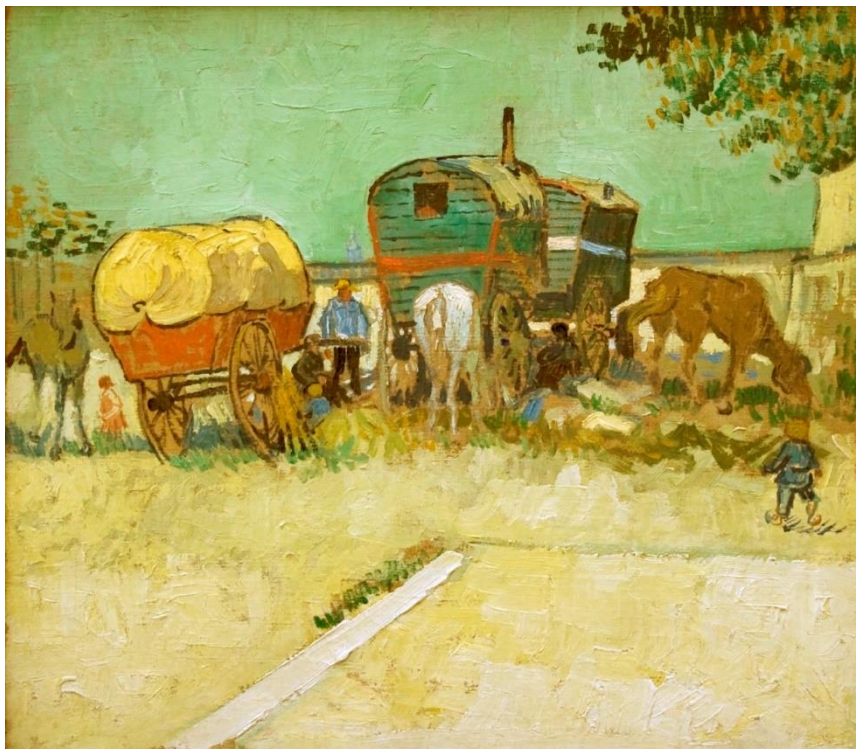
Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

6. Wat is de verantwoordelijkheid van de woonwagenbewoners zelf en waar begint de verantwoordelijkheid van de overheid?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- Uitgaande dat deze vraag betrekking heeft op de huisvesting en niet op de maatschappelijk problemen geeft onze voorzitter, Piet van Assendorp, aan dat de verantwoordelijkheid van de woonwagenbewoners maar beperkt kan zijn vanwege de beperkte financiële draagkracht, om bijvoorbeeld zelf een stuk bouwgrond te kopen en daar een woonwagenpark in te richten. Waarbij ook genoemd de praktische onmogelijkheid om leningen te verkrijgen bij banken, en de verwachte weerstand bij gemeenten. Het is noodzakelijk dat de centrale overheid zijn verantwoordelijkheid neemt en bijvoorbeeld gemeenten dwingt tot maatregelen, bijvoorbeeld in een nieuwe Woonwagewet.
- Als het gaat om de normale verdeling van verantwoordelijkheden wil de woonwagenbewoners ook hier een gelijke behandeling als de 'normale' burgers.

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

7. Wat is eigenlijk de culturele eigenheid van woonwagenbewoners?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- De culturele eigenheid van woonwagenbewoners is ontstaan en gevormd door onze afkomst, door de introductie - zo rond 1875 - van de eerste woonwagens (oudtijds: woonkarren en reishagens) op het Nederlandse wegennet én het fysiek concentreren en afzonderen van deze groep reizigers door de overheid. Hoewel de Wet op de woonwagens en woonschepen van 1918 de intentie had om deze woonvorm te ontmoedigen - zeg maar een eerste poging tot uitsterfbeleid - heeft juist mede deze wet de groep een eigen identiteit gegeven: minder gewenste burgers, afgezonderd op plekken buiten de maatschappij, buiten het dorp of stad, nabij plekken waar gemeenten ook het afval van hun eigen burgers afzonderden: de vuilnisterreinen (met dagelijkse 'aschverbranding', naar de vloeivelden waar het afvalwater van het dorp via stinksloten werd afgevoerd, naar de plekken buiten de bebouwde kom, de plekken voor de kolengestookte gasfabrieken, de tapijtklopperijen, de begraafplaatsen, langs de spoorlijn, kortom: een 'passende' plek voor dat soort mensen.
- Reeds vanaf de oorsprong van de woonwagenbewoners - zo rond 1875 - werd deze 'groep in wording' op één hoop geveegd met die andere lastige ambulante groep, de zo bestempelde 'zigeuners', die al eeuwenlang 'een ware plaag' was in Europa en in Nederland. Dit opgelegde stigma werd (tot op de dag van vandaag!) nog aangewakkerd en opgedrongen door de media: in de oude kranten kun je bijvoorbeeld lezen dat indien een kip werd vermist en er een woonwagen in de buurt stond, dan was de schuldige wel duidelijk: dat moest dat diefstalige volk zijn!
- Dat oorspronkelijke leven van de reizigers, op die vuilnisbelten, in de nabijheid van die rook en roet en lawaai van bijvoorbeeld zo'n gasfabriek, van de vuilverbranding, op die modderige woonwagenkampen, die omstandigheid heeft sterk bijgedragen aan de bijzondere zedelijkheid en zindelijkheid van de woonwagenbewoners. De vermeende zedelijke bandeloosheid, de bedenkelijke reinheid van de wagen-mensen is pertinent onjuist! Mogelijk dat zelfs de hierdoor juist de woonwagenbevolking strenge zedelijke en zindelijkke normen hanteren! Die zedelijkheid manifesteert zich in strenge regels ten aanzien van de jongeren, veel 'burgers' zouden dat nu zelfs als 'preuts' kunnen bestempelen. Reinheid, zindelijkheid, was een noodzaak, enerzijds vanwege de kleine behuizing en anderzijds vanwege de standplaats en de beroepen en ambachten. Schoenen uit voordat je de wagen binnenkomt is tot op vandaag een algemeen 'ingeburgerd' gebruik.
- De Vereniging hecht er aan - voor de goede orde - te melden dat onze vrienden, de Roma, Sinti, de Jenische en andere 'travellers', hoewel uiteraard ook vaak woonwagenbewoners, vanwege hun eigen specifieke identiteit niet vertegenwoordigd worden door onze Vereniging. Onze Vereniging zet zich specifiek in voor de erkenning en behoud van de cultuur van de Nederlandse woonwagenbewoners. Voor de specifieke vertegenwoordiging van onze Roma en Sinti-vrienden verwijzen we naar de 'Vereniging Sinti, Roma en Woonwagenbewoners Nederland', voorzitter mevrouw Sabina Achterbergh.

- Hoewel de 'culture eigenheid' van de Nederlandse woonwagenbevolking zich ontwikkelt en aanpast aan de moderne tijd hechten we eraan de waarden en normen die we van onze ouders en voorouders hebben meegekregen te koesteren, te behouden en door te geven aan onze kinderen. Het voert te ver om binnen het kader van deze '10-puntenbrief' de woonwagencultuur en haar ontstaansgeschiedenis uit de doeken te doen, we volstaan nu met een korte omschrijving van de meest kenmerkende aspecten van onze cultuur: wonen in familieverband, wonen in een woonwagen bij elkaar op een kamp, indien mogelijk werken als zelfstandige en niet voor een baas, elkaar helpen bij de dagelijkse bezigheden, elkaar en met name familie helpen bij ziekten, het zelf-verzorgen van de ouderen en kinderen, tolerant naar anderen: niet zo gauw miauwen over geblaf of muziek van de burens, reinheid, zindelijkheid en respect voor de ouderen en overleden dierbaren.
- In de reacties van onze leden op deze vraag klinkt vaak hetzelfde geluid: wonen en leven in familieverband, de vrije keus om bij je kinderen of ouders te staan, even terecht kunnen bij iemand die je vertrouwt als het je even moeilijk hebt, zonder een afspraak te maken, elkaar helpen, een grote maar acceptabele sociale controle. Ook werd genoemd dat het bijvoorbeeld ondenkbaar is dat moeder met een gebroken heup een dag op de vloer heeft gelegen voordat iemand haar vond, of nog erger: iemand die dagen of nog langer dood in huis ligt en pas na melding van stankoverlast door de burens wordt gevonden.

- Op 15 augustus 2014 is de Nederlandse Woonwagencultuur geplaatst op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland, deze erkenning met certificaat vervult de woonwagenbewoner met trots en sterkt haar in de strijd voor deze erkenning en het behoud van haar cultuur. Op de website www.immaterieelerfgoed.nl en op de facebookpagina van onze Vereniging treft U onder de knop 'Bestanden' bescheiden (o.a. een algemene folder, een folder voor gemeenten en een lesbrief voor schoolgebruik) aan omtrent onze cultuur.

- Naar onze mening bestaan er drie deugdelijke studies naar het ontstaan en de cultuur van de Nederlandse woonwagenbewoners, weliswaar alle drie inmiddels gedateerd, maar onmisbare lectuur voor hen die zich wil verdiepen in de 'materie'.

[Kooplui, kermisklanten en andere woonwagenbewoners, groepsvorming en beleid 1870-1945*](#)

Annemarie Cottaar (academisch proefschrift)

Uitgeverij Het Spinhuis, Amsterdam, 1996, ISBN 90 5589 027 8

[Woonwagenbeleid in Nederland 1890-1990*](#)

"Je moet weg, hier komen mensen wonen"

D. A. Th. [David] van Ooijen

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht, 's-Gravenhage 1993, ISBN 90 12 08036 3

[Woonwagenbewoners*](#)

Sociologisch onderzoek van een marginale groep

Dr. J. H. A. Wernink S.J.

Assen MCMLIX (1959), Van Gorcum & Comp. NV, Dr. H. J. Prakke & H. M. G. Prakke

In genoemde studies wordt steevast ook het onderzoek naar 'Heidens of Egyptiërs' van mr. J. Dirks (destijds lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal) uit 1850 aangehaald.

[Heidens of Egyptiërs*](#)

Geschiedkundige onderzoekingen aangaande het verblijf der Heidens of Egyptiërs in de Noordelijke Nederlanden (Beantwoording der prijsvraag een geschiedkundig onderzoek aangaande de zogenaamde Heidens of Egyptiërs in de Noordelijke Nederlanden, aan welke door het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen op den 27 Junij 1848 een zilveren eereprijs is toegewezen.)

Mr. J. Dirks

Utrecht, C. van der Post jr., uitgever van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, 1850

Ook is er een fraai - wat meer populair boekwerk - uitgegeven over de 'mensen van de reis' geïllustreerd met vele fraaie foto's.

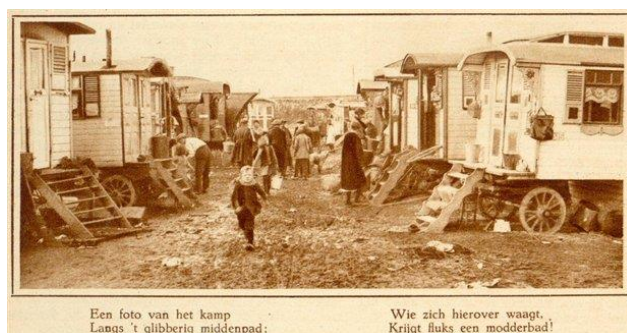
[Mensen van de reis*](#)

Woonwagenbewoners en zigeuners in Nederland 1868-1995

Annemarie Cottaar, Leo Lucassen en Wim Willems

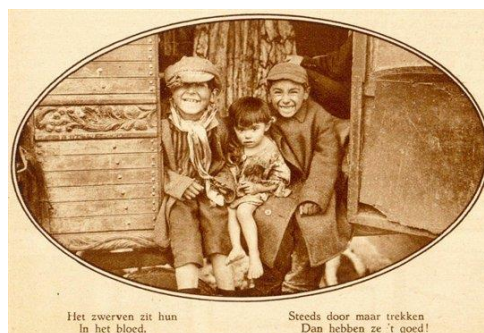
Uitgeverij Waanders BV, Zwolle 1995, ISBN 90 400 9727 5

Behalve genoemde boekwerken beschikt de Vereniging over een zeer uitgebreide bibliotheek 'over de reizigers', zowel fysiek als digitaal, maar ook beeld- en geluidmateriaal; wij hebben mijnheer Moors aangeboden dat wij hem indien gewenst graag documenten uit ons archief willen lenen, op verzoek sturen wij dan lijsten op van ons archiefmateriaal.

Een foto van het kamp
Langs 't glibberig middenpad:

Wie zich hierover waapt,
Krijgt fluks een modderbad!

Het zwerfen zit hun
In het bloed,

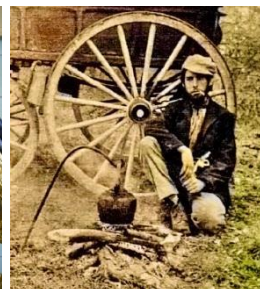
Steeds door maar trekken
Dan hebben ze 't goed!

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
8. Moeten er ook koopstandplaatsen komen of huurstandplaatsen?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- Ook deze vraag dient beantwoord te worden in samenhang met koopwagens en/of huurwagens, immers een huurwagen op een koopstandplaats zal niet veel voorkomen.
- We constateren dat er onduidelijkheid bestaat met betrekking tot de koppeling 'standplaats' en 'woonwagen', met dien verstande dat indien beide worden verhuurd (in de sociale sector) bijvoorbeeld de Belastingdienst de huurprijs voor de standplaats buiten beschouwing laat bij de toekenning van de huurtoeslag.
- Gelijk in 'burgerwijken' kan menging van koop en huur ook een positieve impuls geven aan het aanzien, de welstand en kwaliteit van de woonomgeving op een woonwagenpark; de ervaring leert dat bewoners van koopwoningen meer aandacht en zorg besteden aan hun woning, tuin en omgeving.
- En dan nu een hele belangrijke: de financieringsmogelijkheden van een koopstandplaats en koopwagen! Dat is een probleem waar de woonwagenbewoners tegenaan lopen, de meeste banken geven niet thuis; men geeft wel allerlei argumenten, maar ook hier speelt het negatieve imago van de woonwagenbewoners zeker een rol. Eigendom, zeker als dat in hypotheek wordt gegeven, dient te worden verzekerd, ook ten aanzien van de normale gangbare verzekeringen zien we dat dit zeer lastig is voor de woonwagenbewoners en ook hier dient het imago genoemd te worden, verzekeraars hebben aan een adres of postcode al voldoende om aanvragen te weigeren.
- De beperkte mogelijkheid voor woonwagenbewoners om een standplaats en woonwagen in eigendom te verwerven (financieringsperikelen) verhoogt de vraag naar huurstandplaatsen en -woonwagens.
- Over de 'koopmarkt' van standplaatsen en woonwagens zijn weinig of geen cijfers bekend, maar we mogen hier veronderstellen dat dit 'segment' zich anders laat aanzien dan de normale woningmarkt, het koperspotentieel, de 'vraag', zal beduidend minder zijn omdat kopers voornamelijk onder de woonwagenbewoners zelf gezocht moet worden, waarbij weer het punt speelt van financierbaarheid. Tevens kan hier genoemd worden dat meer kapitaalkrachtige woonwagenbewoners vaak een zelfstandig beroep hebben en derhalve (als ook bij 'gewone' burgers) dit lastig is bij financieringen (jaarrekeningen over afgelopen jaren).
- Bij het onderwerp 'huur en/of koop' dient ook het 'uitsterfbeleid' of de '0-optie' eerst van tafel te zijn, behalve het woongenot dat geschaad wordt als er betonblokken worden aangevoerd op een woonwagenpark is hier ook een groot economisch belang in het spel: je standplaats met woonwagen verkopen met zo'n trieste en verloederde aanblik van die beton-rot-blokken is zeer onaantrekkelijk, gaat niet lukken, al bak je 1000 appeltaarten.

Vraag Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

9. Is het beheer en de verhuur van standplaatsen een taak van de gemeente of corporatie?

Antwoord en reacties Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland

- Deze vraag over het beheer en de verhuur van standplaatsen hebben we wat ruimer geïnterpreteerd en ook het beheer en verhuur van de huur-woonwagens hierin begrepen.
- Bij het voorleggen van deze vraag aan onze leden hebben we op Facebook de plaatjes toegevoegd van een lijkauto en een Maserati, met de gedachte dat het niet uitmaakt of je door de hond of de kat gebeten wordt, door een gemeente die het uitsterfbeleid hanteert of door een corporatie met commerciële allures.
- Bij de reacties op deze vraag vaak de opmerking: we worden van het kastje naar de muur gestuurd.
- De huisvesting van de woonwagenbevolking is voor corporaties geen lucratieve bezigheid, dit speelt zich immers voornamelijk af in het sociale segment; dit zou voor de corporatie als toegelaten instelling een primaire zorg moeten zijn: ook woonwagenstandplaatsen en woonwagens behoren tot de zogenoemde 'ijzeren voorraad'. Enkele van onze leden geven aan dat de huisvesting van de woonwagenbevolking beter in handen is van de gemeente dan van een corporatie met als motivatie: hoe verder verwijderd van overheidstoezicht, hoe groter de verwaarlozing van deze achtergestelde doelgroep.
- Corporaties blijken (vrij willekeurig) te worstelen met hun exploitatieberekeningen: op het bestemde grondgebied voor woonwagens passen méér woningen!, en de afschrijvingstermijn voor 'gewone' woningen is beduidend langer! Hieromtrent zou meer duidelijk moeten komen, o.a. ten aanzien van die afschrijvingstermijn, immers vele burgerwoningen worden ook als 'montagewoningen' gerealiseerd met normale voor woningen geldende financieringsmogelijkheden en gehanteerde afschrijvingstermijnen. Ligt hier een taak voor de koepel van corporaties?
- Ons lid Leo Meijer heeft deze vraag omstandig beantwoord, hierna een korte samenvatting. Sinds de parlementaire enquête over de misstanden bij een aantal corporaties en de invoering van de Woningwet 2015 zijn de commercieel-economische activiteiten wettelijk beperkt. Artikel 1 van de Woningwet omschrijft de kerntaak van corporaties (toegelaten instellingen) alsmede wat wordt bedoeld met 'woongelegenheid in de sociale sector', namelijk: een woning met de daarbij benodigde grond ..., nutsvoorzieningen. Maar Leo merkt hierbij op dat je hiermee nog geen woonwagenvaak hebt gerealiseerd of een uitbreiding, dit is afhankelijk van de wil, de inzet en prestatieafspraken tussen de betreffende gemeente en de corporatie. Dus een groot probleem als je tot een bevolkingsgroep behoort die men bij voorkeur liever ziet uitsterven. Wil de huisvesting (en de grote achterstanden op dit gebied) van de woonwagenbewoners werkelijk ter hand genomen kunnen worden zijn extra (dwangmatige en stimulerende) maatregelen van overheidswege noodzakelijk.

10. Spaken tussen het wiel

- Onder de woonwagenbevolking geldt 'een man een man, een woord een woord', in de pen klimmen, een afspraak schriftelijk bevestigen is men van oudsher niet gewoon; helaas is het heden ten dage zo dat overheden, instanties, bedrijven enz. minder acht slaan op telefonische of anderszins mondelinge afspraken, of worden zelfs genegeerd! Ook komt het voor dat er juist mondeling een hoop wordt toegezegd, maar als puntje bij paaltje komt ... Dit euvel heeft het wantrouwen van de woonwagenbewoners jegens overheden en instanties allengs doen toenemen.

- Veel gemeenten doen de vraag of men 'een uitsterfbeleid' voert, af met de mededeling dat niet het geval is maar dat men acteert naar de door de rijksoverheid verstrekte 'instructies': de handreiking waarin de zogenoemde 0-optie (het laten uitsterven!) als mogelijkheid wordt geboden.

- In de reactie van de voormalige minister Plassterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, op het rapport van de nationale Ombudsman geeft hij aan dat de 'Handreiking Werken aan woonwagen' reeds van de website van het Rijk is verwijderd. (Zie ook onze reactie hierop in de brief van 10 oktober jl. aan de Ombudsman, beschikbaar op onze Facebook-site, onder de knop 'Bestanden'.)

We menen dat het inmiddels overduidelijk is dat het door gemeenten gevoerde 'uitsterfbeleid', oftewel de '0-optie', inhumain en verwerpelijk is en bovendien in strijd met nationale en internationale wetten en rechten. We noemen hierbij ook maar eens de landelijke woningnood en de zelfs grotere woningnood onder de woonwagenbevolking. Dat uitsterfbeleid, die betonblokken zijn voor woonwagenbewoners een dagelijkse confrontatie dat men ongewenst is, dat men wil dat je als groep uitsterft. Gelet hierop zou het de rijksoverheid sieren, nu men in dialoog gaat met de woonwagenbevolking, direct - met ingang van 1 januari 2018 - de gemeenten te verplichten dit gehanteerde vermaledijde uitsterfbeleid te staken en de reeds onbruikbaar gemaakte standplaatsen direct weer voor gebruik geschikt te maken. Weg met die beton-rot-blokken! Deze eerste stap zou een teken van goede wil zijn en de bereidheid samen tot nieuw beleid te komen aanzienlijk vergroten!

- Met de invoering van de tweede Woonwagenwet op 21 februari 1968 werden de woonwagenbewoners geconcentreerd op grote woonwagencentra, werd een trekverbod van kracht en werd ook het 'afstammingsbeginsel' geïntroduceerd. Deze wet had tot doel, zoals geformuleerd in de memorie van Antwoord: 'Doel is de woonwagenbewoners uit hun maatschappelijke en culturele achterstand te halen door hen in vrijheid naar de sedentaire status te brengen'. Vanwege het trekverbod konden de reizigers als gevolg daarvan niet meer in de gebruikelijke wijze in hun levensonderhoud voorzien en kreeg men een uitkering op basis van de toen ingevoerde bijstandswet. Om te voorkomen dat deze uitkering decennia in stand gehouden moest worden, mochten er geen nieuwe mensen in woonwagens (uitsterfbeleid), en werd een afbakening ingevoerd: in artikel 18 van deze Woonwagenwet werd precies omschreven wie in een woonwagen mochten wonen, in de volksmond het 'afstammingsbeginsel' genoemd. Met de afschaffing van de Woonwagenwet 1968 op 1 maart 1999 verloor ook dit 'afstammingsbeginsel' zijn

wettelijke basis en werking. Nu thans het teloor gegane beleid t.a.v. de huisvesting van de Nederlandse woonwagenbewoners dient te worden hersteld komt de vraag op of het niet raadzaam is dit 'afstammingsbeginsel' weer nieuw leven in te blazen omdat het redelijk geacht mag worden eerst de opgelopen achterstanden in de eigen gelederen weg te werken en pas als dat weer in evenwicht is met de rest van de Nederlandse bevolking te evalueren of dit 'voorrangsrecht' gehandhaafd moet blijven.

- De woonwagenbewoners realiseren zich heel goed dat het uitsterfbeleid niet gericht is tegen hun woonvorm: de woonwagen, welnee, het is veel beroerder, het is gericht tegen de bevolkingsgroep, de mensen zelf! Immers, met regelmaat dienen zich nieuwe woonvormen aan waaraan de overheid graag meewerkt: containerwoningen, meeneemwoningen, tiny-houses (op wielen!), wonen op een voormalig cruiseschip, in een oude gevangenis en ga zo maar door.

- Een lid gaf als reactie dat als een vak (woonwagenstandplaats) vrijkomt en wordt verhuurd aan een nieuwe huurder, dat dan de huurprijs verdriedubbelde, werd verhoogd, van € 125,-- naar € 360,--.

- Bij huurstandplaatsen en eventueel huurwoonwagens - in de sociale sector - zijn strenge en eerlijke distributieregels gewenst. Er is sprake van een enorme achterstand dus moeten wachtlijsten en toewijzingsregels zorgvuldig worden opgesteld en gehandhaafd. De voorkeur is uiteraard dit in goed overleg te doen met de woonwagenbewoners, met die op het betreffende woonwagenkamp, maar ook in algemene zin. Juiste bij deze achterstand en schaarste is een eerlijke en transparante toewijzing zeer belangrijk, omdat familiebelangen in het spel zijn en er onder woonwagenbewoners ook mensen zijn die wat krachtiger hun belang aangeven. Hier ligt een belangrijk vraagstuk, hier geldt echt transparantie, eerlijkheid en duidelijkheid, anders schuilt hier teleurstelling en mogelijk conflict tussen woonwagenbewoners en/of families.

- Vóór het opstellen van criteria voor wachtlijsten en toewijzingsregels is het raadzaam een enquête te houden onder de woonwagenbewoners (per gemeente, regionaal of misschien wel landelijk) waaruit de huidige samenstelling en toekomstige behoefte blijkt (gezinssamenstelling, aantal kinderen, leeftijden enz.). Op basis hiervan zou de toekomstige behoefte van woonwagenstandplaatsen en woonwagens afgeleid kunnen worden.

- Zolang de Nederlandse woonwagenbewoners bestaan is er instroom geweest van 'gewone' burgers, vaak doordat men met 'eentje van de wagens' trouwde, maar ook vanwege de woningnood of vanwege de drang naar die bijzondere vorm van met elkaar wonen. Het trouwen met een burger is inmiddels geaccepteerd maar omtrent de overige instroom zijn de woonwagenbewoners niet allemaal even enthousiast, men vreest en ziet dat dit ten koste gaat van een standplaats voor hun kinderen.

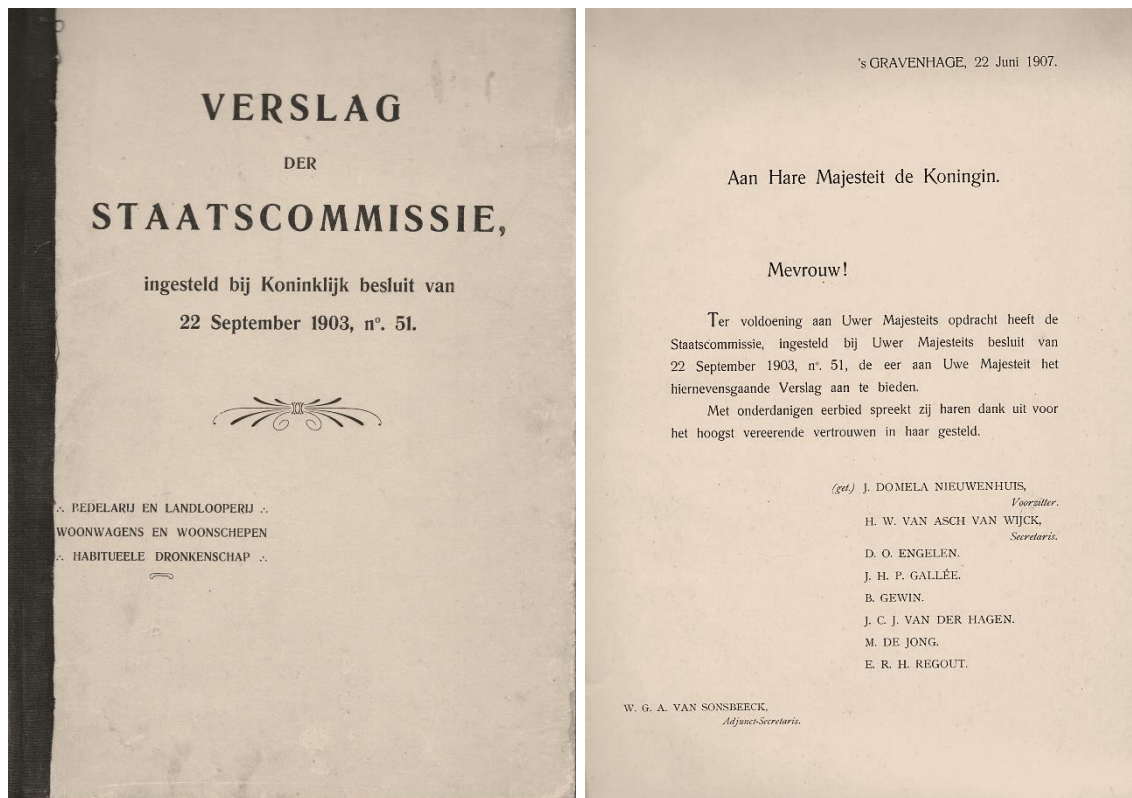
• Naar aanleiding van Uw bericht met vragenlijst hebben we dit zoveel mogelijk gedeeld met andere 'woonwagensites'. Op het gebied van de belangenbehartiging van de woonwagenbevolking zijn er vele grotere en kleinere verenigingen, clubs en organisaties - meer of minder - actief; uiteraard bevelen we deze allemaal onder Uw aandacht, echter - op het gevaar af dat we zeker niet volledig zijn - noemen we de volgende:

- ['Behoud Woonwagencultuur in België'](#), facebookpagina van onze Belgische vrienden;
- ['Je bent reiziger als ...'](#), facebookpagina met veel (oude) foto's;
- ['European Yenisch Union'](#), facebookpagina van onze Jenische vrienden;
- ['Global Occupational Travellers Network'](#), facebookpagina over variété-reizigers;
- ['Gypsy Leven Gypsy Soul'](#), facebookpagina over Gypsy-levensstyle;
- ['De Kortjan'](#), een facebookpagina met fraaie foto's en veel informatie;
- ['PILP'](#), Public Interest Litigation Project, een project van het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten, www.pilpncjm.nl;
- ['rollenman verhalen'](#), facebookpagina met verhalen van woonwagenbewoners;
- ['Travellers United Nederland'](#) een facebookpagina met veel informatie;
- ['Vereniging Sinti, Roma en Woonwagenbewoners Nederland'](#) voorzitter mevr. S. Achterbergh
- ['Het verleden en heden van de oude woonwagenkampen in Nederland'](#), facebookpagina;
- ['Vliegende Spinnen'](#), facebookpagina 'tegen het uitsterfbeleid';
- ['Het Wiel'](#), een periodiek met informatie en artikelen, ook op facebook en www.hetwiel.info;
- ['Woonwagen Festivals Nederland'](#), grote collega-facebookpagina over festivals, evenementen, optredens en feesten;
- ['Woonwagenwijzer'](#), zelfstandig adviseur woonwagenbeleid en -huisvesting, www.woonwagenwijzer.nl;

• In het artikel 'Zo ziet uitsterfbeleid eruit' in De Volkskrant van 10 juni 2016 wordt het advies van Sjaak Khonraad (lector integrale veiligheid aan Avans hogeschool in Den Bosch en een destijds veelgevraagd deskundige in woonwagenzaken en opsteller van een handleiding voor gemeenten) geciteerd: "Mijn advies aan de overheid zou zijn: herstel de banden met woonwagenbewoners en accepteer dat er een groep is die anders is en zoek samen naar duurzame oplossingen." En vervolgens: "Scheer ook niet alle woonwagenbewoners over één kam, pak criminelen hard aan, maar zoek aansluiting bij de goedwillenden." Voor woonwagenbewoners heeft hij ook een boodschap: "Kom uit de slachtofferrol, je kunt de overheid niet overal de schuld van geven." (Dit artikel is vinden op onze facebookpagina onder de knop 'Bestanden'.)

• De speerpunten van de Vereniging liggen uiteraard op het gebied van de huisvesting: eerst weg met die beton-rot-blokken!, herstel van onbruikbaar gemaakte standplaatsen, uitbreiding standplaatsen en het realiseren van 'trekkersstandplaatsen', maar vervolgens is er nog werk aan de winkel ten aanzien van: hypotheekleningen, verzekeringen, online-bestellingen/pakketbezorging, werkgelegenheid en scholing.

• Aan de (eerste) Wet op de woonwagens en woonschepen lag het onderzoek en rapport door een Staatscommissie (ingesteld in 1903) ten grondslag. In het door deze Staatscommissie in 1907 uitgebrachte rapport worden de reizigers aangeduid als:

- *Toenemend euvel der woonwagen- en woonschipbewoners;*
- *Kweekplaatsen van ten koste der gemeenschap levende nietsdoeners;*
- *Algemeen dreigend gevaar eene zwervende en bijna zonder uitzondering in onreinheid en zedeloosheid voortlevende bevolking;*
- *In verwildering opgroeiende kinderen tot niet veel beters dan bedelen, stroopen en stelen;*
- *Eene bevolking van de minste soort;*
- *Eene groot maatschappelijk gevaar;*
- *Eene bevolking die tot de onderste lagen van de maatschappij behoort, een sociale hinder, eene ware plaag;*
- *Bedelaars in den vermomden vorm van venten met nietswaardige artikelen;*
- *Ongenoode gasten;*
- *Nomaden volk, overbrengers van besmettelijke ziekten en epidemieën;*
- *Bedelvolk;*
- *Maatschappelijk kwaad;*
- *Te bestrijden kwaad;*
- *Bedelende, stroopende, zich aan sterken drank te buiten gaande bevolking.*

Dit vernietigend rapport is uitvoering beschreven in een boek en is te vinden op onze facebookpagina onder de knop 'Bestanden' (1903 Een vernietigend rapport). (Tevens is een fysiek exemplaar in ons archief aanwezig.)

• Tenslotte: we hebben de indruk dat ook veel woonwagenmensen de voorkeur geven aan informatie via Facebook op hun smartphone of tablet, Door de vele dagelijkse berichten worden ook belangrijke onderwerpen snel 'naar beneden' gedrukt, derhalve is de Vereniging recent begonnen om op onze facebookpagina allerhande artikelen, foto's, filmpjes, documenten en dergelijke in het 'archief' te plaatsen, U kunt deze vinden bovenaan de pagina onder de knoppen 'Bestanden', 'Foto's' en 'Albums'.